

РОЗВІДКИ

Сергій Горобець

●

ПЕТРО СТЕФАНОВИЧ ЧИ ПЕТРО ШИХУЦЬКИЙ?

Роїщенська сотня (або Ройська, як її називали у давнину) утворилася, слід гадати, вже після Визвольної війни, імовірно, незадовго до першої згадки у 1659 році.¹ Її територія довгою вузькою смужкою вклинилась між Білоуською і Любецькою сотнями, з одного боку, та Городнянською - з другого, концентруючись уздовж гомельського шляху.² Назва сотні походить від села Роїща, в якому мешкав перший сотник Хома Ращенко. Відсутність яскраво вираженого центру призвела до того, що всі наступні сотники мешкали в сусідніх селах - Сибережі, Осняках, Петрушині, а також у Голубичах та Ріпках. Це спричинило певну плутанину, оскільки в документах сотня іноді називається Сиберезькою або ж Осняківською, і деякі з дослідників сприймають їх як окремі сотні.³

Досить уривчасті відомості і про роїщенських сотників. Наявні реєстри сотників, укладені Ю. Гаецьким та В. Кривошеєю,⁴ фіксують лише епізодичні згадки про них у різних документах. І тільки з 1716 року, коли сотницьку посаду на кілька десятиліть обійняли Бакуринські, ситуація стабілізується. Таке становище цілком узгоджується із загальноукраїнською практикою, оскільки період 1648-1715 рр. в усіх регіонах характеризується обмеженістю документальних джерел та значними втратами канцелярських записів.⁵

Зазвичай сотницький уряд очолювали представники місцевих старшинських родин - Ращенків, Рашевських, Шихуцьких, Бакуринських.

У документах 1699 та 1707 років роїщенським сотником значиться Петро Стефанович.

Першу спробу ідентифікувати цю особу зробив Ю. Гаецький, який припустив, що під іменем Петра Стефановича слід розуміти Петра Степановича Шихуцького, сина іншого роїщенського сотника Стефана Шихуцького (1680-1681).⁶ Версію Гаецького підхопив В. Кривошея. Він також вважає, що роїщенським сотником у 1699-1715 роках був саме Петро Степанович Шихуцький.⁷ Відтак і інші дослідники підхопили це твердження.⁸

Практика, коли посада сотника переходила від батька до сина, була досить розповсюджена. Маємо такі приклади і по Роїщенській сотні, в тому числі і серед Шихуцьких. Спочатку сотникував Стефан Шихуцький, а пізніше посаду наказного сотника обіймали його син Микола та син останнього Яків. Очевидно, Ю. Гаецький звернув увагу на невеликий розрив у роках між сотникуванням Стефана Шихуцького та Петра Стефановича, вважаючи їх батьком і сином.

Чи достатньо у нас підстав стверджувати, що Петро Стефанович і Петро Степанович Шихуцький одна і та ж особа? Спробуємо розібратися.

Петро Стефанович

У комплексі джерел «Генерального слідства про маєтності Чернігівського полку 1729-1730 рр.» збереглося чотири документи, в яких фігурує Петро Стефанович - три листи чернігівських полковників та універсал гетьмана Івана Мазепи на володіння посполитими в селі Голубичах. Саме вони і складають основу наших відомостей про роїщенського сотника на зламі XVII-XVIII століть.

1. Лист чернігівського полковника Якова Лизогуба від 5 вересня 1693 року: «Всеї полку моего старшинѣ, а особливо пану сотниковѣ ройскому, атамановѣ голубицкому, и всѣмъ, кто бы того потребенъ былъ вѣдати, ознаямо: іжь съ особливого респекту и ласки моей позволимемъ владѣти въ селѣ Голубичахъ килкома человекѣми Петровѣ Стефановичу, товаришу войсковому, въ далшой моей же ласки, вспомогаючи оскудность, яко новоосѣлого на господарство; прето абы оному въ владѣнію тими людьми никто не чинил жадной трудности и перешкоди симъ листомъ моимъ варую; а людцѣ онде абы належи тую повинность и послушенство ему, Стефановичу, отдавали, пилно приказую».⁹

2. Лист чернігівського полковника Юхима Лизогуба від 23 серпня 1699 року: «іжь зъ особливого респекту нашего и ласки, а особливо стасуючись до надання небіжчика милого родича нашего, позволяемъ и мы владѣти в селѣ Голубичахъ кил кома человекѣма пану Петровѣ Стефановичу, сотнику ройскому, до далшой нашой ласки, вспомогаючи его оскудность убогого господарства; прето абы оному сотнику во владѣнію тими людьми никто, такъ з старшини, яко и чернѣ не чинилъ жадной найменшой трудности и перешкоди, симъ нашимъ пилно варуемъ отговористимъ листомъ; людцѣ зась предреченіе абы ему, пану Петру Стефановичу, належи тую повинность и вшелякое послушенство отдавали, пилно и пилно приказуемъ».¹⁰

3. Лист чернігівського полковника Павла Полуботка від 27 травня 1707 року: «іжь презентовалъ намъ панъ Петро Стефановичъ, полку нашего сотникъ ройскій, два унѣверсалы отъ небожчиковъ блаженной памяти полковниковъ чернѣговскихъ, антецессоровъ наших, іхъ милостей пановъ Якова и Евфима Лизогубові на владѣніе килкома посполитими человекѣми, въ Голубичахъ мешкаючими, данні, яко на тіе людцѣ, респектомъ новоосѣлого его господарства, ему порученіе, просилъ нашего такого подтверженія, по которимъ бы и впредь могль, за уряду нашего полковничого, оними людьми владѣючи, до всякого належи того послушенства, барзѣй до испартя своего господарства притягати; такъ мы, прошенію его давши у себе мѣстце, а стасуючись до уваги антецессоровъ наших, помененнихъ пановъ полковниковъ чернѣговскихъ, и респектуючи на его службу, во многихъ походахъ военныхъ при полку чернѣговском роненную, а до того и заохочуючи, іжьбы и впредь он належитъ военніе поносить праці, видаемъ ему, пану Петру Стефановичу, сотниковѣ ройскому, сей нашъ унѣверсалній листъ зъ таковымъ пилнимъ докладомъ, абы въ заживанню тихъ помененнихъ людцовъ голубицкихъ никто жадной ему не чинилъ перешкоди и трудности, але якъ предь тимъ, такъи тепер до далшой волѣ и ласки нашой мѣеть он, панъ сотникъ ройскій, спокійне тими кил кома человекѣми владѣти и всякую от них обирати повинность».¹¹

4. Універсал гетьмана Івана Мазепи від 1 жовтня 1707 року: «іжь просилъ насъ, гетмана, панъ Петръ Стефановичъ, сотникъ ройскій, о крѣпостное себѣ писаніе унѣверсалное на килко человекѣа посполитихъ людей, въ полку чернѣговскомъ въ сотнѣ ройской въ селѣ Голубовичахъ (Голубичахъ?) мешкаючихъ, на которихъ такъ нынѣшнего полковника пана Павла Полуботка, яко и его антецессоровъ, чернѣговскихъ же полковниковъ пана Якова и пана Евфима Лизогубовъ, маеть унѣверсалы на поля съ сѣножатми, прозиваеміе Кулгоскіе, Богданомъ Пироцкимъ, тестемъ его, въ зуполное владѣніе ему попушенні и отданніе, на новозанятій, тамъ же стоячій кулговскій лѣсъ, на млинъ вешнякъ едномъ колѣ, въ селѣ Рѣпкахъ на рѣцѣ Глинянцѣ построенній. И мы, гетманъ и кавалеръ, склонившися на его прошеніе виглядомъ працѣ и услугъ его, чрезъ немалое время въ воску запорожскомъ ложеннихъ, велѣлисмо видати съ канцеляріи войсковой сей нашъ унѣверсалъ, которимъ такъ тіе килко человекѣковъ голубовичцовъ, яко и всѣ вишей спецѣфкованніе грунта и угодія ствержаемъ и умояемъ, позволяючи ему отъ них всякіе свободно избирати повинности и послушенства, кромѣ казакъ, грунтовъ такъ же свободно заживати и къ лутшому своєму употребляти пожитковѣ, мѣти теде хочемо и пильно приказуемъ, абы ему, Петру Стефановичу, сотниковѣ ройскому, никто зъ старших и менших во владѣнію тихъ килко человекѣковъ, въ помянутомъ селѣ Голубичахъ жиючихъ, и отбиранню отъ нихъ всякихъ подданскихъ повинностей и послушенствъ въ держанню и свободномъ заживанню вишей писаннихъ грунтовъ и угодій, жаднимъ способомъ не смѣль и не важилъ чинити перепони, помѣшки и перенагабана; для лучшей теж вѣри и певности на сёмъ крѣпостномъ нашемъ писаніи власною рукою нашою подписавшися, печать войсковую на нема притиснути росказалисмо».¹²

Отже, підсумуємо інформацію про Петра Стефановича:

1693 рік - військовий товариш, «новоосѣлий на господарство», який відчуває «оскудность» і володіє кількома посполитими в селі Голубичах;

1699 рік - роїщенський сотник, знову відзначається «оскудность убогого господарства»;

1707 рік - роїщенський сотник, проходив службу «во многих походахъ военныхъ, при полку чернѣговскомъ».

В останньому універсалі згаданий Богдан Піроцький (?-1655-1710-?), тесть Стефановича. В січні 1710 р. він був значковим товаришем полковим Чернігівського полку і проживав у Ріпках. Власник с. Голубичів, походить з роду Репчичів.¹³

З пізнішого документа, списку водяних млинів 1742 року, дізнаємось про належний Петру Стефановичу млин: «Владения значкового товарища Филимона Богдановича¹⁴, в селе Репках, на переточках, о едном коле мучном мелница.

Оная мелница на предковских его добрах швагром его сотником роиским Петром Степановичом устроена, якая за недоволством води, наиболее впусте состоит».¹⁵

А в матеріалах вже згадуваного Генерального слідства про маєтності 1729-1730 рр. збереглися імена дружини та сина Петра Стефановича:

«I. Село Голубичи - 6 дворов, владѣеть бывшего ройского сотника Петра Степанова жена его Феодосія, по унѣверсалу измѣнника гетмана Мазепи, данному 1707 году до ласки войсковой. Мелница на рекѣ Глинске о двухъ колахъ мучныхъ, а на какой урядъ оное село и мелница надлежалы, того вѣ унѣверсалѣ не означено.

II. Въ ономѣ селѣ показанні дворы, по сказки старожиловъ, онымъ сотником поселени на купленномъ его грунтѣ, а изъ чіего позволенія, того старожилы не показали.

А сего 1730 году оного сотника ройского умершого Петра Степановича синь значковій товаришъ Федоръ Петровичъ объявилъ подлинніе чернѣговскихъ полковниковъ и Мазепи измѣнника унѣверсалы, зъ которыхъ, за его рукою и за справкою, взяты копіи».¹⁶

На цьому наші відомості про Петра Стефановича вичерпуються. Зауважимо, що і після смерті колишнього сотника його родина мешкала, очевидно, в селі Голубичах, неподалік Ріпок. Подальша їх доля нам невідома.

Петро Шихуцький

А тепер спробуємо проаналізувати наявні відомості про Петра Шихуцького.

Шихуцькі - козацько-старшинська родина, яка мешкала на території Роїщенської сотні, в селі Петрушині. І. Кондратьєв вважає їх нащадками дрібної української шляхти Любецького староства.¹⁷ Втім, документального підтвердження цьому поки що не знайдено, тож цілком вірогідна й інша версія, за якою Шихуцькі є вихідцями з дрібної польської шляхти.¹⁸

Різні фрагменти родового дерева Шихуцьких вміщені у родоводі Чернігівського дворянства Г. Милорадовича¹⁹, однак Петро Степанович Шихуцький там не згадується. Натомість він присутній у поминальному списку Шихуцьких у Любецькому синодику.²⁰

Але особливу цінність становить фамільний архів Шихуцьких, що зберігається в Чернігівському історичному музеї. Він налічує 192 документи за 1669-1910 роки, а також генеалогічний розпис, укладений останнім власником архіву - Флегонтом Андрійовичем Шихуцьким.²¹ Петро Степанович фігурує на сторінках всього лише двох документів, що, втім, має своє пояснення. У засновника роду Степана Шихуцького було три відомих сини - Семен, Микола та Петро, а фамільний архів сформовано нащадками старшого з них, Семена. У генеалогічній таблиці лінія Миколи Степановича розписана поверхово і швидко уривається, а гілка Петра Степановича взагалі не має продовження.²²

Перший документ - тестамент Степана Шихуцького. З огляду на його важливість для з'ясування початкових ліній родоvodu Шихуцьких, наводимо тестамент повністю. «Року Божого 1715 Сентября (...) дня.

Во имя Отца и Сына и святого Духа, святые живоначальные и неразделимые Троицы, и ныне и всегда и во веки. Аминь.

Я, раб Божий, Стефан Шихуцький, житель и козак села Петрушина, чиню ведомо сим моим тестаментом и останнею волею моею, мже видячи самого себе ближшей ко смерти, нежели к животу, измыслил сам себе иже бы як распорядити сынов своих, жебы по смерти моей нияких турбаций помежи собою не чинили.

Найпервей сыну своему Семену, старшему, я вписую половину грунту на Стигунцах и лес в розсобленном грунту и не обробленном, там же, в Дубровах, и лесах, и сеножатах, и в дворище, я смала(?) и довемена(?) сыну своему Семену Шихуцкому записую.

А половину оного грунту Стигунского записую двом своим сынам Николаю и Петру. А который грунт есть в селе Петрушине, то и оный грунт записую двом своим сынам Николаю и Петру.

А иже бы сын мой Семен Петрушинский грунт не интересовался, в том сим моим тестаментом ствержаю и отсесию сынам своим подаю.

А хто бы могль сей мой тестамент скасовати, а або переписати, то будет проклят анафема и розсудити зо мною на оном совете пред нелицемерным судиею.

Что велели записати при людях зацных и веры годных.

Был на тот час прощенный чесный отец Сава, пресвитер села Петрушина.

Симон Ерошенко, житель и козак Петрушинский.

Селивон Ладный.

И иных людей было немало.

Чинилась сия справа Року 1715 Месяца Ситоврия (...) дня.

Писал сей тестамент Данило Назарович, дяк Петрушинский». ²³

Цікаво, що тільки за цим документом відомий Петро Шихуцький укладачу генеалогічного дерева Флегонту Шихуцькому. ²⁴ Хоча серед паперів фамільного архіву Петро Степанович згадується і в тестаменті брата Семена, укладеного 25 жовтня 1745. Цей документ проливає певне світло на земельні володіння Петра. Скажімо, в тексті згадується «огородъ Киселевский, помѣжній Николаем і Петромъ Шихуцкими». ²⁵ І далі: «Грунта же свои, такъ само ж мною набытіе, яко і досталіе по наслѣдію отца моего, имѣючисе в деревнѣ Стѣгунках з братьями моими меншими Николаем и Петромъ Шихуцкими вкупѣ неразделными...». ²⁶ Також вказана «заставная околиця Петра Шихуцкого». ²⁷

Отже, інформація про Петра Шихуцького доволі обмежена та уривчаста. Схоже на те, що в середовищі Шихуцьких роїщенського сотника Петра Стефановича не вважали належним до своєї родини. Інакше важко пояснити, чому ігнорується постать людини, яка займала сотницьку посаду довший проміжок часу, аніж будь-хто інший із сімейства Шихуцьких. Зважимо і на те, що наприкінці XVIII століття Шихуцькі доводили свої права на дворянство, а отже, ігнорувати такий вигідний для себе факт було б щонайменше нерозумно.

Очевидно, Петро був молодшим сином Стефана Шихуцького, адже в обох документах він записаний після Миколи. Його старший брат Семен народився близько 1650 року. ²⁸ Сам же Петро мав би народитися не раніше 1660 року, а можливо, ще пізніше, якщо зважити, що в 1745 році він би мав бути живим.

При всій обмеженості документальних джерел, точніше відповісти на питання тожності осіб Петра Стефановича та Петра Шихуцького допоможуть відомості про родину останнього. Адже наявні матеріали дозволяють реконструювати інформацію про сім'ю. Так, у матеріалах Генерального опису Лівобережної України (1767 рік) у селі Петрушині власником одного із «старих» дворів названий «козак виборный Шихуцкий Федор, уроженец оного села, лет 50» з дружиною Наталією Минівною та двома дочками, з яким разом проживають брати Семен (40 років), Карп (35 років) та Роман (30 років) із родинами. ²⁹ При порівнянні із списком жителів Петрушина за ревізією 1782 року (на той час живі виборні козаки Карп та Семен Петровичі ³⁰) чітко з'ясується, що по батькові вони Петровичі. А оскільки інші Петровичі серед Шихуцьких до кінця XVIII невідомі, то можемо напевно стверджувати, що це і є діти Петра Степановича Шихуцького.

Обидва документи, і це дуже важливо, вказують вік осіб, однак цифри завжди містять певні розбіжності, іноді доволі суттєві.

	<i>Вік за описом 1767 року</i>	<i>Вік за ревізією 1782 року</i>
Козак виборный Федір	50	
Дружина Наталія Минівна	50	70
Дочка Катерина	20	
Дочка Катерина	15	

Брат Семен	40	65
Дружина Євгенія Максимівна	40	60
Син Іван	13	30
Дочка Єфросинія	10	
Дочка Марія	7	
Брат Карп	35	63
Дружина Тетяна Семенівна	30	
Син Євдоким	12	32
Син Юхим	8	
Син Олексій	-	15
Дочка Марія	5	20
Дочка Лукерія	2	
Брат Роман	30	
Дружина Агафія Герасимівна	30	
Син Георгій	4	
Дочка Марія	10	
Дочка Меланія	7	

Очевидно, роки (за винятком дітей та підлітків) записували округлено, більше того - навіть доволі приблизно. Інакше важко пояснити серйозні розходження в обох документах. Замість належної різниці в 15 років, яка віддаляє опис 1767 та ревізію 1782 років, спостерігаємо розриви в 20, 25, 28 років. Наприклад, рік народження Федора Степановича Шихуцького (старшого із синів Петра Шихуцького) можемо вирахувати як 1717-й, Семена Степановича - 1727-й або 1717-й, Карпа - 1732-й або 1719-й, Романа - 1737-й.

Отже, у Петра Шихуцького також є син Федір. Щоправда, народився він навряд чи раніше 1710-1715 років. Чи міг він бути значковим товаришем у 1730-ому, як син Петра Стефановича? Сумнівно.

Крім того, з огляду на роки народження синів, можемо уточнити, що Петро Шихуцький мав би народитися навряд чи раніше 1680-го року. Зрозуміло, в 1693 році займати посаду військового товариша він навряд чи міг.

Майновий стан Петра Шихуцького нам невідомий. Але відмітимо, що його сини і в 1767, і в 1782 роках значаться виборними козаками, тобто це досить заможні козаки. З одного боку, це начебто свідчить про високий соціальний статус їхнього батька, але з іншого - це могло бути цілковитою заслугою все ж таки синів Петра. Дати чіткішу відповідь заважає повна відсутність більш-менш чітких вказівок у джерелах.

Як ми пам'ятаємо, і Петро Стефанович, і його син Федір Петрович мешкали в Голубичах. А Петро Шихуцький, як і решта Шихуцьких, майже напевне живе в Петрушині, де розташований родовий маєток. Саме в Петрушині та його околицях Петро Степанович успадковує землі за батьківським заповітом, та й сини Петра незмінно живуть в Петрушині.

Підсумуємо наші спостереження.

На користь ототожнення Петра Шихуцького з роїщенським сотником Петром Степановичем можуть наводитися такі міркування:

- тотожність імені Стефана Шихуцького та по батькові Петра Стефановича;
- наявність у Стефана Шихуцького сина Петра;
- наявність у Петра Стефановича та Петра Шихуцького синів на ім'я Федір;
- наближеність представників родини Шихуцьких до роїщенського сотницького уряду наприкінці XVII - в першій половині XVIII століття.

Суперечать такому поєднанню серйозніші аргументи:

- у самій родині Шихуцьких не збереглося свідчень про сотника Петра Шихуцького, хоча це могло бути важливим чинником під час претензій на здобуття дворянства;
- характер тестаменту 1715 року не містить жодних натяків на якийсь особливий статус Петра Шихуцького, хоча він безпосередньо перед цим мав би довгий час очолювати сотницький уряд;
- Петро Шихуцький народився навряд чи раніше 1680 року, через що не міг бути військовим товаришем у 1693 році;
- син Петра Федір також народився досить пізно, через що його майже неможливо ототожнити із значковим товаришем Федором Петровичем Стефановичем, згаданим у 1730 році;

● Петро Шихуцький та його сини мешкали в Петрушині і не мали жодного відношення до Голубичів;

● слід мати на увазі, що в ті часи існувало чимало носіїв прізвища Стефанович.

На останній позиції варто зупинитися детальніше, оскільки сумнівне ототожнення Петра Стефановича з Петром Шихуцьким ставить на порядок денний проблему ідентифікації особи роїшенського сотника у 1700-1707 роках.

Очевидно, слід звернути особливу увагу насамперед на носіїв прізвища Стефанович. Не ставлячи за мету розкриття даного питання, окреслимо лише деякі можливі варіанти пошуків.

Одночасно з Петром Стефановичем посаду білоруського сотника в 1696-1699 роках обіймав Клим Стефанович, нащадок Дмитра Степановича Донця, чернігівського наказного полковника у 1689 р.³¹

У жовтні 1675 року черкаський полк очолював полковник Ждан Степанович.³² Згадуються Стефановичі і в документах польської доби. Отже, саме розробка генеалогічного дерева Стефановичів дозволить вирішити питання ідентифікації особи роїшенського сотника Петра Стефановича. На сьогодні очевидно тільки те, що до роду Шихуцьких він не належав.

Джерела та література:

1. Василенко Н. Генеральное следствие о маестностях Черниговского полка 1729-1730 г. - Чернигов, 1908. - С. 332.
2. Ляшев О. Роїще - село, сотенне містечко. - Чернігів, 2002. - С. 34-35.
3. Наприклад, В. Кривошея наводить реєстр сотників як роїських, так і сіберезьких (Кривошея В. Українська козацька старшина. - Ч. 1. Урядники гетьманської адміністрації: реєстр. - Київ, 1997.)
4. Gajecky G. The Cossack Administration of the Hetmanate. - Cambridge, 1978. - V. II. - P. 104; Кривошея В. Українська козацька старшина. - Ч. 1. Урядники гетьманської адміністрації: реєстр. - Київ, 1997.
5. Кривошея В. Персональний склад та генеалогія української козацької старшини (1648-1782 рр.) / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. - Київ, 2006. - С. 8.
6. Gajecky G. The Cossack Administration of the Hetmanate. - Cambridge, 1978. - V. II. - P. 104.
7. Кривошея В. Деякі питання генеалогії козацько-старшинських родин Чернігівського полку // Сіверянський літопис. - 1997. - № 1-2. - С. 44; Кривошея В. Українська козацька старшина. - Ч. 1. Урядники гетьманської адміністрації: реєстр. - Київ, 1997.
8. Студьонова Л. Ось де, люди, наша слава. - Ніжин, 2004. - С. 62. 9 Василенко Н. Генеральное следствие о маестностях Черниговского полка 1729-1730 г. - Чернигов, 1908. - С. 337.
10. Там само. - С. 337-338.
11. Там само. - С. 338-339.
12. Там само. - С. 339-340.
13. Кондратьев І., Кривошея В. Нариси історії Чернігівщини періоду козацтва. Любеч. - Київ, 1999. - С. 87.
14. Син Богдана Піроцького.
15. Список водяних мельниц Черниговского полка (1742 год) // ЧГВ. - 1871. - № 43. - Ч. неоф. - С. 102.
16. Василенко Н. Генеральное следствие о маестностях Черниговского полка 1729-1730 г. - Чернигов, 1908. - С. 29-30.
17. Кондратьев І. Під Литвою, Москвою та Польщею. - Чернігів, 2005. - С. 79.
18. Горобець С. «Збирач земель» Семен Шихуцький // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства. - Вип. IV. - Львів, 2004. - С. 91.
19. Милорадович Г.А. Родословная книга Черниговского дворянства. Т. I-II. - С.-Пб., 1901. - ч. I, стр. 104-105; ч. II, стр. 614-615; ч. III, стр. 386.
20. Кривошея В. Деякі питання генеалогії козацько-старшинських родин Чернігівського полку // Сіверянський літопис. - 1997. - № 1-2. - С. 44
21. ЧІМ. - Інв № АЛ 503/4; АЛ 420; АЛ 503/3; а також окрема збірка з 32-х документів, не вплетених в книги, кожен з яких має свій інвентарний номер.
22. ЧІМ. - Інв. № АЛ 420. - С. 1-23.
23. ЧІМ. - Інв. № АА 16 - 3/1-503, с. 8.
24. ЧІМ. - Інв. № АЛ 420. - С. 3.
25. ЧІМ. - АЛ 503/3. - Л. 48 зв.
26. Там само. - Л. 49.

27. Там само. - Л. 49 зв.
28. Горобець С. «Збирач земель» Семен Шихуцький // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства. - Вип. IV. - Львів, 2004. - С. 91.
29. ЦДІАК. - Ф. 57. - Оп. 1. - № 9. - С. 797-930; Генеральний опис Лівобережної України. Село Петрушин. 1767. / Підг. Горобець С. - Б.м. - 2003. - С. 22-23.
30. ЦДІАК. - Ф. 57. - оп. 1. - № 171; Ревизская сказка села Петрушина. 1782 г. / Підг. Горобець С. - Б.м. - 2003. - С. 7-8.
31. Кривошея В. Українська козацька старшина. - Ч. 1. Урядники гетьманської адміністрації: реєстр. - Київ, 1997; Зайченко В. Село Новий Білоус та його округа. - Б.м. - 2003. - С. 12.
32. Кривошея В. Генеалогія українського козацтва: Нариси історії козацьких полків. - Київ, 2004. - С. 180.

Петро Пиріг

●

ТОРГІВЛЯ СІЛЛЮ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТОЛІТТЯ

У другій половині XVII ст. важливе місце в системі торгових відносин Лівобережної України належало Чернігівщині¹. В регіоні було багато торговців сіллям: соляників, коломийців², чумаків³. У 1666 р. в Березні їх нараховувалося найбільше - 34, у Ніжині - 24, у Стародубі - 13, Борзні - 8, Острі - 10, у Конотопі, Козельці й Нових Млинах - по шість, у Мені - 2⁴.

Цікаво, що ніжинські коломийці, на відміну від інших торговців даного міста, мали досить непогане забезпечення тягловою силою - волами, яких вони використовували для здійснення своїх далеких рейсів за сіллям. У одного з них було 6 волів, у 8 коломийців - по 4 воли, один мав трьох волів і два - по парі волів. Решта коломийців, на думку В. О. Романовського, користувалися найманими волами, адже перепис 1666 р. не зазначає наявності у них робочої худоби⁵.

Про заможний рівень життя коломийців Ніжина свідчать розміри сплати ними податків. Так, 14 із них вносили «оклад» по вищому тарифу - 1 рубель, один - 60 коп., один - 50 коп., два - по 40 коп⁶.

Тривалий час поставником солі на Чернігівщину була Коломия. Один із актів, наприклад, свідчить, що в 1653 р. два місцеві купці везли до Чернігова 20 возів із сіллям. Їх обслуговували челядники. У 1670-х роках /1672 чи 1673/ по сіль у Коломию їздив «нежинских полков казак» мешканець села Боби Данило Буданенко. У 1672 р. привезти з Коломиї сіль мав намір батуринський «комыйца»/прізвисько невідоме/ «с своєю братею». Однак їх спіткала невдача. При поверненні додому шлях коломийцям перекрили турецькі війська. Всяка можливість проїхати «к черкаским городом» була втрачена. Надії покладались на волохів, «потому что они веры благочестивые, православные». І з-під Львова коломийці попрямували у Волоську землю. Господар же, дізнавшись про «соляників», наказав своїм людям відібрати в них товар. Залишивши в турків своїх коней, невідомий «черкашенин» пішов під Львів в обоз до Дорошенка⁷.

Велика кількість солі як у зазначений час, так і протягом XVIII-XIX століть, ввозилася практично на всі українські землі з Криму⁸.

Багато солі надходило у регіон також із Росії, основними виробниками якої в даний час там були Солікамськ, Перм, Астрахань, Сольвичегодськ, Самарська Лука та район річки Північної Двіни й узбережжя Білого моря⁹.

Наприкінці XVII ст. «многое число пудов» солі із «монаршеской казны» з Нижнього Новгороду привіз в Україну російський купець Пилип Санін. У виданій йому з нагоди цього царській грамоті зазначалось, що цю сіль «велено в малоросійские і в иные украинные города провадить на наемных подводах і на товары меняти, продавати». Документ передбачав, щоб гетьман, полковники, сотники і «всякие урядники» «в продаж і в мене ... соли чинили всякую осторожность і вспоможеніе».

Частина солі, яку купець зосередив на складі в Кролевеці, згоріла внаслідок пожежі. Згодом посильний від Саніна Парфен Алфер'єв, прибувши в Батурин, скаржився на